

بررسی تاثیر حضور زنان در هیئت‌مدیره در اجتناب مالیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

هانیه حسنی ۱، سید داود حسینی راد (نویسنده مسئول) ۲، فاطمه داروغه حضرتی ۳.

۱ دانشجوی کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی فاطمیه، شیراز، ایران

6868hani.hasani@gmail.com

۲ مربی گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی فاطمیه، شیراز، ایران.

sdhrac@gmail.com

۳ مربی گروه حسابداری، موسسه آموزش عالی فاطمیه، شیراز، ایران.

hazrati@iaudariun.ac.ir

چکیده

حضور زنان در ترکیب هیات مدیره می تواند بر عملکرد شرکت تاثیر مثبتی داشته باشد. آنان معتقدند که زنان به دلیل نوع ادراک خود قابلیت آن را دارند که ایده های خلاقانه ای ارائه کنند و از طرفی زنان به طور کلی در حین و بیرون جلسات تعهد بیشتری به هیئت مدیره از خود نشان می دهند. هدف این پژوهش بررسی تاثیر حضور زنان در هیئت مدیره در اجتناب مالیاتی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد، این پژوهش از نوع توصیفی، همبستگی و پس‌رویدادی است که ۱۱۳ شرکت از شرکت‌های بورس و اوراق بهادار تهران در بازه زمانی ۱۳۹۵ الی ۱۴۰۰ (۶ سال) با استفاده از مدل رگرسیون چندمتغیره مورد بررسی قرار گرفتند و با استفاده از نرم افزار Eviews آزمون های مربوط انجام شد. نتایج نشان داد که حضور زنان در هیئت‌مدیره بر اجتناب مالیاتی تاثیر منفی معناداری دارد. بدین معنا که حضور پررنگ زنان در هیات مدیره می تواند عاملی مثبت در کاهش اجتناب مالیاتی شرکت ها باشد.

واژه‌های کلیدی: سیاست مالیاتی، اجتناب مالیاتی، نقش زنان در هیئت‌مدیره.

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

MCII CONF IR

مقدمه

یکی از منابع دولت وصول مالیات از شرکت هاست. مبانی نظری و شواهد تجربی نشان شرکت‌ها در تلاش اند مالیات بر درآمد خود را کاهش داده یا به تعویق بیندازند اجتناب مالیاتی فرار مالیاتی، مدیریت سود و غیره ابزارهایی هستند که شرکتها ممکن است برای کاهش مالیات در صورت لزوم بسته به وضعیت از آنها استفاده کنند. منظور از اجتناب مالیاتی تلاش در جهت کاهش مالیاتهای پرداختی است (هانلوم و هیتزمن^۱، ۲۰۱۰) فرار مالیاتی نوعی تخلف قانونی اما اجتناب از مالیات، در واقع نوعی استفاده از خلاءهای قانونی در قوانین مالیاتی در جهت کاهش مالیات است، بنابراین از آنجایی اجتناب، مالیاتی فعالیت به ظاهر قانونی است به نظر میرسد که بیشتر از فرار مالیاتی در معرض دید باشد زیرا اجتناب مالیاتی در محدوده ای معین جهت استفاده از مزایای مالیاتی است و به طور عمده قوانین محد کننده ای در زمینه کنترل اجتناب مالیاتی وجود ندارد (خانی و همکاران، ۱۳۹۲). با توجه به شواهد به نظر میرسد بسیاری از شرکتها درگیر اجتناب مالیاتی باشند و به همین دلیل تعیین عوامل تاثیر بر سطح اجتناب مالیاتی در شرکتها اهمیت زیادی دارد.

یکی از عواملی که بر اجتناب مالیاتی میتواند تاثیر بگذارد ویژگی های جنسیتی مدیران شرکت هاست. اکثر تحقیقات در این زمینه تأثیر ویژگی های شرکت بر اجتناب از مالیات را بررسی (میک همکاران، ۲۰۱۰؛ ریگو، ۲۰۰۳). با این حال انتخاب سازمان ها تا حدی منعکس کننده ویژگی های جنسیتی مدیران ارشد شرکت ها می باشد. در حالی که شواهد نشان میدهد مدیران به طور منحصر به فردی، در تنظیم و ارزیابی سیاست های مالیات شرکت ها نقش دارد (ارنتس و یانگ، ۲۰۰۴). طبق این بیانیه ها دیرنگ (۲۰۱۰) شواهدی پیدا کردند که مدیران، اثر قابل توجهی بر اجتناب مالیات شرکت های بزرگ دارند و همچنین لنس و همکاران (۲۰۱۶) تحقیقاتی را بر روی حضور زنان در هیات مدیره انجام دادند که این تحقیقات شواهدی را فراهم میکند که چگونه سیاست های مالیاتی شرکت می تواند تحت تأثیر تمایلات جنسیتی مدیران قرار بگیرد. طبق مطالعات قبلی اثرات قابل توجه تنوع جنسیتی مدیران در نتایج مختلف حسابداری و تنظیم مالیات شرکت پیامدهای منحصر به فردی دارد که میتواند منجر به افزایش یا کاهش اجتناب مالیاتی شود. با توجه به نتایج بالقوه اجتناب مالیاتی و ویژگی های جنسیتی هدف این پژوهش بررسی این است که آیا تمایل شرکت ها به اجتناب مالیاتی با تنوع جنسیتی حضور زنان در هیات مدیره در ارتباط است. مطالعات اخیر در ایالات متحده یک ارتباط مثبت بین حضور زن در هیئت مدیره نظارت هیئت مدیره و کیفیت سود یافتند (آدامز و قریرا ۲۰۰۹)؛ سربندی و همکاران (۲۰۱۱) همچنین باریا و همکاران (۲۰۱۰) دریافتند که شرکت های با هیات مدیره زن کیفیت سود بالاتری دارند از این رو، برخی از شواهد تجربی نشان می دهد که حضور زنان در هیئت مدیره در جهات خاص به عنوان مثال، نظارت بر گزارشگری مالی می تواند تاثیر مثبتی بر بهبود هیئت مدیره داشته باشد بنابراین انتظار می رود که وجود زنان در هیات مدیره می تواند موجب کاهش اجتناب از مالیات شود.

¹ Hanlon & Heitzman

حضور زنان در هیئت مدیره از دو منظر اجتماعی و اقتصادی قابل بحث است از نظر اجتماعی زنان حق فرصت برابر همانند مردان در پستهای مدیریتی دارند و از نظر اقتصادی سازمان به دور از جنسیت افراد باید به دنبال گزینش افراد اصلح برای پستهای مدیریتی خود باشد. تبعیض جنسیتی باعث خواهد شد که سازمان از منابع انسانی به نحو احسن استفاده ننماید (سپاسی و همکاران ۱۳۹۴).

از طرفی مطالعات اخیر در امور مالی، حسابداری و حاکمیت شرکتی تفاوت‌های بین مردان و زنان را در تصمیم‌گیری مدیریتی مستند کرده است. این مطالعات نشان می‌دهند که مدیران ارشد زن تمایل به ریسک‌پذیری ندارند و در تصمیم‌گیری اعتماد کمتری دارند. علاوه بر این، آن‌ها سخت‌کوش‌تر هستند و ترجیح می‌دهند سطح بالاتری از شدت نظارت را نسبت به هم‌تایان مرد خود داشته باشند (ابوت و همکاران^۲، ۲۰۱۲؛ هارجوتو و همکاران^۳، ۲۰۱۵؛ محمد و همکاران^۴، ۲۰۱۸؛ رانی^۵، ۲۰۱۸). مدیران زن با نابرابری و چالش‌های اجتماعی روبرو هستند. بنابراین، فشار بیرونی قوی‌تری برای موفقیت در نقش‌های خود دارند؛ با فشار اجتماعی بیشتر برای حفظ نقش‌های رهبری خود، مدیران زن به احتمال زیاد مواردی همچون مسئولیت اجتماعی که باعث افزایش ارزش شرکت می‌شود را ترجیح می‌دهند (ابوت و همکاران، ۲۰۱۲؛ هارجوتو و همکاران، ۲۰۱۵). مدیران زن در یک شرکت تأثیر قابل توجهی بر توجه جدی شرکت بر مسئولیت اجتماعی دارد (بیر و همکاران^۶، ۲۰۱۰). به بیان دیگر هر چه نقش زنان در شرکت بیشتر باشد، عملکرد مسئولیت اجتماعی قوی‌تر می‌شود (رائو و تیلت^۷، ۲۰۱۶). با این حال در عمده مطالعات داخلی صورت گرفته این موضوع نادیده انگاشته شده و یک فضای خالی در ادبیات مالی برای تحقیق در این باره وجود دارد که این خود، انگیزه‌ای جهت انجام پژوهش حاضر می‌باشد. از این رو، در این پژوهش سعی بر آن است که نقش حضور زنان در هیئت‌مدیره در اجتناب مالیاتی مورد بررسی قرار گیرد. پرسش اصلی تحقیق آن است که آیا نقش حضور زنان در هیئت‌مدیره بر اجتناب مالیاتی تأثیر معناداری دارد؟ و در صورت مثبت بودن پاسخ، نوع ارتباط چگونه می‌باشد؟

مبانی نظری تحقیق

اجتناب مالیاتی

در اکثر کشورها، بخش عمده ای از منابع درآمدی دولت از طریق مالیات تامین می‌شود. سهم از کل درآمدهای عمومی در میان کشورها متفاوت است. در این میان، اجتناب مالیاتی^۸ و فرار مالیاتی^۹ در کشورها باعث شده است تا درآمدهای مالیاتی کشورها همواره از آنچه که برآورد شده است کمتر باشد. بنابراین، از جمله موضوعات بسیار مهم که در حال حاضر در اکثر پژوهش‌ها مورد توجه است، بحث اجتناب و فرار مالیاتی و عوامل مؤثر بر آن و نتایجی است که از آن حاصل می‌شود. از دیدگاه نظری، منظور از اجتناب

- ² - Abbott et al
³ - Harjoto et al
⁴ - Mohammed et al
⁵ - Rani
⁶ - Bear et al
⁷ - Rao & Board
⁸ - Avoidance tax
⁹ - Evasion tax

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

مالیاتی، تلاش در جهت کاهش مالیات‌های پرداختی است (هانلون و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۰). فرار مالیاتی نوعی تخلف قانونی، اما اجتناب از مالیات، در واقع نوعی استفاده از خلاءهای قانونی در قوانین مالیاتی در جهت کاهش مالیات است. بنابراین، از آنجایی که اجتناب مالیاتی، فعالیتی به ظاهر قانونی است به نظر می‌رسد که بیشتر از فرار مالیاتی در معرض دید باشد و چون اجتناب مالیاتی در محدوده‌ای معین جهت استفاده از مزایای مالیاتی است و به طور عمده قوانین محدودکننده‌ای در زمینه کنترل اجتناب مالیاتی وجود ندارد (محمد جم، ۱۳۷۹)، بنابراین، به نظر می‌رسد بسیاری از شرکت‌ها درگیر اجتناب مالیاتی باشند و به همین دلیل تعیین عوامل تأثیرگذار بر سطح اجتناب مالیاتی در شرکت‌ها دارای اهمیت زیادی است. در واقع اجتناب از مالیات، نوعی استفاده از خلاءها در قوانین مالیاتی در جهت کاهش مالیات است (هانلون و همکاران^{۱۱}، ۲۰۱۰). اجتناب از مالیات یک فعالیت گریز از مالیات بدون شکستن خطوط قوانین و درون چارچوب قوانین مالیات است (اگروال^{۱۲}، ۲۰۰۷). بحث اجتناب مالیاتی بیشتر به نظر می‌رسد در مورد شرکت‌های با جدایی مالکیت مطرح باشد، زیرا افراد حقیقی به خاطر وجود احتمال کشف و جریمه شدن و ریسک گریزی و یا انگیزه‌های درونی مثل وظیفه اجتماعی، کمتر، درگیر فرار و اجتناب مالیاتی می‌شوند (الینگهام و سندمو^{۱۳}، ۱۹۷۲)، ولی در شرکت‌ها به طور معمول، سهامداران انتظار دارند که مدیران به دنبال منافع شخصی خود باشند و تا مادامی که منافع اضافی حاصل از کاهش بدهی‌های احتمالی بیشتر از هزینه‌های اضافی مورد انتظار برای آن‌ها باشد، به دنبال کاهش بدهی‌های مالیاتی و اجتناب مالیاتی باشند. بنابراین، اجتناب مالیاتی می‌تواند انعکاسی از نظریه مسئله نمایندگی باشد و ممکن است منجر به تصمیمات مالیاتی شود که منافع شخصی مدیر را دنبال کند. بنابراین، یکی از چالش‌های پیش روی سهامداران و هیات مدیره، یافتن روش‌ها و انگیزه‌های کنترلی است تا هزینه‌های نمایندگی را به حداقل برسانند (جنسن و مک‌لینی، ۱۹۷۶). دسای و همکاران^{۱۴} (۲۰۰۷) نیز معتقدند مدیرانی که به دنبال منافع شخصی خود هستند ساختار شرکت را پیچیده‌تر کرده و معاملاتی را که باعث کاهش مالیات می‌شود، انجام می‌دهند و از این طریق منابع شرکت را در جهت منافع شخصی خود به کار می‌گیرند. آنها معتقدند که وجود ماموران مالیاتی قوی باعث افزایش نظارت بر کار مدیران و کاهش سوء استفاده از منابع داخلی شرکت‌ها می‌شود. نکته دیگری که توسط دسای و همکاران مطرح شد این است که نحوه حاکمیت و رهبری شرکت‌ها بر روی سطح اجتناب مالیاتی شرکت‌ها تأثیرگذار است. حاکمیت شرکتی ضعیف باعث افزایش در سطح اجتناب مالیاتی می‌شود. گراهام^{۱۵} (۲۰۰۶)، معتقد است که اجتناب مالیاتی، منافع نهایی سپر مالیاتی بهره را کاهش می‌دهد و ممکن است بر روی تصمیمات مربوط به ساختار سرمایه تأثیرگذار باشد. از سوی دیگر، اگر اجتناب مالیاتی توسط مقامات مالیاتی تشخیص داده شود در اینصورت، شرکت مجبور به پرداخت‌های اضافی و جریمه می‌شود که

¹⁰ - Hanlon , et al

¹¹ - Hlanlon

¹² -Agrawal

¹³ - Allingham and Sandmo

¹⁴ - Desai

¹⁵ - Graham

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
کتابخانه تخصصی مدیریت و اقتصاد

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

باعث کاهش جریان‌های نقدی ورودی و کاهش ثروت سهامداران می‌شود. دیدگاه دیگری که در مورد اجتناب مالیاتی مطرح شد این است که علی‌رغم تفکیک کنترل از مالکیت، پدیده اجتناب مالیاتی می‌تواند ارزشمند باشد و اگر مالکان بتوانند زمینه‌های انگیزشی لازم را در مدیران ایجاد کنند تا آنها با برنامه‌ریزی‌های مالیاتی صحیح، تصمیمات اثربخش مالیاتی اتخاذ کنند، ارزش شرکت افزایش و در نتیجه ثروت سهامداران افزایش خواهد یافت (هانلون و همکاران، ۲۰۱۰).

نقش زنان در هیئت مدیره

هیئت مدیره شرکت به‌عنوان نهاد هدایت‌کننده‌ای که نقش مراقبت و نظارت بر کار مدیران اجرایی را به‌منظور حفظ منافع مالکیتی سهامداران بر عهده دارد، اهمیت زیادی دارد. به‌نظر می‌رسد که رمز موفقیت شرکت، در گرو هدایت مطلوب آن است. با توجه به پیشرفت حضور داوطلبانه مدیران زن در هیئت مدیره طی ۱۰ سال گذشته در شرکت‌های آمریکایی یافته‌ایم که مدیران زن از لحاظ حضور و شرکت در جلسات سابقه بیشتری نسبت به مدیران مرد دارند و تنوع جنسیت در هیئت مدیره به طور بارزی بر کنترل تاثیر دارد. شدیدترین اوج تنوع جنسیت در کشور نروژ اتفاق افتاده است که در آن کشور از ژانویه ۲۰۰۸ تمامی شرکت‌های به ثبت رسیده باید ۴۰٪ کرسی‌های مدیریت را به مدیران زن اختصاص دهند و در کشور انگلستان نیز ۳۰٪ مدیران زن باید زنان باشند. وجود خصوصیات و ویژگی‌های اخلاقی خاص در زنان این امکان را فراهم می‌کند که به نظارت بهتر و گزارش با کیفیت‌تر در شرکت‌ها بپردازند (آدامس و فریرا، ۲۰۰۹). روانشناسی و ادبیات مدیریت مدتهاست بیان می‌نماید که تفاوت قابل توجهی مبتنی بر تنوع جنسیت به عنوان مثال در سبک‌های رهبری، مهارت‌های ارتباطی، ریسک‌گریزی و تصمیم‌گیری وجود دارد بنابراین، با وجود این تفاوت‌ها پیامدهای بالقوه آنها توجه شرکت‌ها را جهت اداره امور شرکت‌ها مبتنی بر تنوع جنسیت جلب نموده است. به منظور به حداکثر رساندن ثروت سهامداران، شرکت‌ها باید به طور موثر از دارایی‌های مشهود و نامشهود استفاده کنند. عدم دستیابی به تنوع جنسیت کافی در مدیریت ممکن است یک مانع قابل توجهی برای این هدف باشد. مردان همچنان اکثر موقعیت‌های مدیریتی مهم را پر می‌کنند، حتی اگر زنان ۴۷٪ نیروی کار و ۵۲٪ کل جمعیت را تشکیل دهند. با این حال شواهدی از تغییر وجود دارد و نامزد های زن در حال پر کردن موقعیت‌های بیشتری در سطح بالا هستند؛ از اواسط تا اواخر ۱۹۹۰، افزایش رقابت جهانی، فن‌آوری اطلاعات و تنوع نیروی کار به تغییر محیط کسب و کار کمک نموده است و این روند تا قرن ۲۱ نیز ادامه یافته است. به طور موثر با کنار آمدن تغییر در محیط کسب و کار، سازمان به تنوع در مدیریت‌های ارشد نیاز پیدا می‌کند؛ با استاد و لدگارد (۲۰۱۰) معتقدند حضور زنان در ترکیب هیئت مدیره می‌تواند بر عملکرد شرکت تاثیر مثبتی داشته باشد. آنان معتقدند که زنان به دلیل نوع ادراک خود قابلیت آن را دارند که ایده‌های خلاقانه‌ای ارائه کنند و از طرفی زنان به طور کلی در حین و بیرون جلسات تعهد بیشتری به هیئت مدیره از خود نشان می‌دهند.

از نظر مالیاتی بالدردی (۱۹۸۷) نشان می‌دهد که زنان به احتمال زیاد در تصمیمات گزارش مالیاتی از مردان موفق‌تراند. ریچاردسون (۲۰۱۶) روگر و کینگ (۱۹۹۲) دریافتند که در بیشتر موارد تنوع جنسیتی در تغییرات نگرش در اخلاق مالیاتی معنادار است. فالن (۱۹۹۹) تفاوت‌های در نگرش به سیستم مالیاتی بر اساس تفاوت‌های جنسیتی را بررسی می‌کند و دریافت که تفاوت‌های در نگرش توسط درجه‌ای از دانش مالیاتی تحت تاثیر قرار می‌گیرد ریچاردسون (۲۰۱۶). همچنین طبق پژوهش کارتر (۲۰۰۳)

که تنوع جنسیتی هیئت مدیره‌ها موجب گسترده‌تر شدن نظارت می‌شود، با ترکیب جنسیتی هیئت مدیره که به طور مثبت با اثربخش بودن هیئت مدیره در ارتباط است. مشارکت بیشتر زنان بر هیئت مدیره از طریق نظارت موثرتر به احتمال زیاد اجتناب مالیاتی را نسبت به روش یکسان که بوسیله مدیران غیر زن به دست می‌آید کاهش می‌دهد.

بحث فرق اشاره میکند که زنان مدیر نظارت موثر و نظارت مسائل هیئت مدیره در یک روش مشابه مدیران خارج فراهم میکنند. علاوه بر این، مدیران زن بیشتر ریسک‌گریزانند و استانداردهای اخلاقی و معنوی بالاتری دارند تفکر خود مختار بیشتری را نشان میدهند و تصمیم‌گیری آگاهانه را آسان‌تر می‌کنند، که سطح شفافیت در سطح هیئت مدیره را افزایش می‌دهد، و درجه اعتماد از هیئت مدیره را بالا می‌برند. بنابراین منطقی است که انتظار داشت حضور زنان در هیئت مدیره به میزان قابل ملاحظه‌ای احتمال اجتناب از مالیات را کاهش دهد.

پیشینه تحقیق

راکیا وهمکاران (۲۰۲۳) به بررسی تأثیر تعدیل‌کننده زنان مدیر بر رابطه بین مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها شواهد از مالزی پرداختند. نتایج نشان می‌دهد که سطح بالای CSR با اجتناب از مالیات شرکت‌ها در شرکت‌هایی با درصد بالاتری از زنان در هیئت مدیره ارتباط منفی دارد. سها (۲۰۲۳) به بررسی تأثیر مدیران زن در سطح هیئت مدیره بر عملکرد شرکت: شواهدی از هند پرداخت. یافته‌ها تأثیر مثبت معنادار درصد کل مدیران زن را بر عملکرد مالی شرکت‌ها نشان می‌دهد. علاوه بر این، با تفکیک تأثیر درصد کل مدیران زن بین مدیران مستقل و مدیران اجرایی، این مطالعه نشان می‌دهد که مدیران زن مستقل سهم مثبت قابل توجهی در عملکرد مالی شرکت خود دارند. در مقابل، تأثیر عملکرد مدیران زن ناچیز بود. علاوه بر این، یافته‌ها نشان می‌دهد که شرکت‌هایی با نسبت بالاتری از مدیران زن مستقل از شرکت‌هایی با درصد بالاتری از مدیران اجرایی زن عملکرد بهتری دارند. محمود وهمکاران (۲۰۲۳) به بررسی ریسک سیاسی در سطح شرکت و اجتناب از مالیات شرکت پرداختند نتایج نشان داد بین ریسک سیاسی و اجتناب مالیاتی رابطه مثبت قوی وجود دارد. مائولانا و نوفرانی (۲۰۲۲) در پژوهشی به بررسی تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت، جبران ضرر مالیاتی و رشد فروش بر اجتناب مالیاتی پرداختند؛ نمونه‌گیری با استفاده از روش نمونه‌گیری هدفمند، ۱۹ شرکت با ۹۵ داده به دست آمد. جامعه مورد مطالعه در این مطالعه شرکت‌های تولیدی در بخش صنعت کالاهای مصرفی در سال مالی ۲۰۱۶-۲۰۲۰ بود. نتایج رگرسیون نشان می‌دهد که بین مسئولیت اجتماعی شرکت، جبران خسارت مالیاتی و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها رابطه معناداری وجود ندارد. همچنین نتایج نشان داد که بین رشد فروش و اجتناب مالیاتی شرکت‌ها رابطه معناداری وجود دارد. این بدان معناست که اندازه رشد فروش در شرکت بر میزان اجتناب مالیاتی در شرکت‌های تولیدی در بخش صنعت کالاهای مصرفی تأثیر دارد. عابید و داماک (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی تأثیر عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت بر اجتناب مالیاتی پرداختند؛ این مقاله بر اساس نمونه‌ای از شرکت‌های غیرمالی فرانسوی در بازه زمانی ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۶، از رگرسیون داده‌های تابلویی استفاده می‌کند. نتایج آنالیز داده‌ها نشان داد که شرکت‌هایی که نمرات عملکرد مسئولیت اجتماعی بالایی دارند،

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

احتمال بیشتری برای اجتناب از مالیات تهاجمی دارند. یافته‌ها همچنین نشان می‌دهند که شرکت‌هایی که توسط حسابرسان با کیفیت بالا حسابرسی می‌شوند، به احتمال زیاد در عملکرد مسئولیت اجتماعی شرکت برای پوشش در برابر پیامدهای بالقوه شیوه‌های اجتناب از مالیات تهاجمی مشارکت دارند. آسیان و یوچی^{۱۶} (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی ارتباط بین مسئولیت اجتماعی شرکت و اجتناب مالیاتی پرداختند؛ نتایج این بررسی نشان داد، مسئولیت اجتماعی با مالیات شرکت رابطه مثبت و معناداری دارد. به طوری که با افزایش در ابعاد مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها، مالیات پرداختی توسط آن‌ها نیز افزایش می‌یابد. گلزار و همکاران^{۱۷} (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی تأثیر مسئولیت اجتماعی شرکت بر اجتناب مالیاتی در شرکت‌های چینی پرداختند. یافته‌های آن‌ها نشان داد بین مسئولیت اجتماعی شرکت با اجتناب مالیاتی رابطه‌ای منفی و معناداری وجود دارد به طوری که با افزایش مسئولیت اجتماعی شرکت‌ها اقدامات مربوط به اجتناب مالیاتی کمتر می‌شود. شکری و همکاران (۱۴۰۱) به بررسی رابطه بین حضور زنان در هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی با تأکید بر نقش تعدیلی ویژگی‌های شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند. نتایج نشان داد از آنجایی که هزینه مالیات سود شرکت‌ها را کاهش می‌دهد، بسیاری از شرکت‌ها به میزان زیادی فعالیت‌های اجتناب از پرداخت مالیات را با هدف کاهش درآمد مشمول مالیاتشان به کار می‌برند. در نتیجه اجتناب از پرداخت مالیات، در حال تبدیل شدن به نگرانی اصلی دولت هاست. بنابراین ما به دنبال بررسی بررسی رابطه بین حضور زنان در هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی با تأکید بر نقش تعدیلی ویژگی‌های شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران هستیم. نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی اول بیانگر این است بین حضور زنان در هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی اول از فرضیه اصلی دوم بیانگر این است اندازه شرکت بر رابطه بین حضور زنان در هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی تأثیر ندارد. همچنین نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی دوم از فرضیه اصلی دوم بیانگر این است استقلال هیئت مدیره بر رابطه بین حضور زنان در هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی تأثیر ندارد. همچنین نتایج حاصل از آزمون فرضیه فرعی سوم از فرضیه اصلی دوم حاکی از این است سهامداران نهادی بر رابطه بین حضور زنان در هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی تأثیر ندارد.

دباغ و همکاران (۱۴۰۱) در پژوهشی به بررسی تأثیر حقوق سهامداران بر رابطه بین اجتناب مالیاتی و مسئولیت پذیری اجتماعی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند؛ بر همین اساس، تجزیه و تحلیل مربوط به اطلاعات ۷۶ شرکت نمونه پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در دوره زمانی ۷ ساله از سال‌های ۱۳۹۲ لغایت ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفته است. برای تجزیه و تحلیل با روش رگرسیون چند متغیره و داده‌های ترکیبی به کار گرفته شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که اجتناب مالیاتی، تأثیر منفی و معناداری بر مسئولیت پذیری اجتماعی دارد. در واقع اجتناب مالیاتی و در نتیجه کاهش میزان پرداخت مالیات، منجر به کاهش ایفای وظایف اجتماعی میشود. همچنین، حقوق سهامداران، تأثیر مثبت و معناداری بر مسئولیت پذیری اجتماعی دارد. همکاران (۱۴۰۱) به بررسی تأثیر حضور زنان در هیات

¹⁶ - Asian & Uche

¹⁷ - Gulzar et al

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

مدیره بر نگه داشت وجه نقد پرداختند. یعقوبی و مهرابی زاده (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی تأثیر روابط سیاسی شرکت‌ها بر رابطه اجتناب مالیاتی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بورس اوراق بهادار تهران پرداختند؛ این پژوهش با استفاده از رگرسیون چند متغیره به روش داده‌های ترکیبی طی یافته‌های بررسی ۱۳۲ شرکت در دوره زمانی پنج‌ساله مورد تحلیل قرار گرفته که نتایج بیانگر آن است که بین اجتناب مالیاتی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی، رابطه معنی‌دار و منفی وجود دارد همچنین نتایج دیگر حاکی از این مورد بود که روابط سیاسی شرکت‌ها بر رابطه اجتناب مالیاتی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی تأثیر معناداری ندارد.

فرضیه پژوهش

به منظور دستیابی به اهداف پژوهش، بر پایه مبانی نظری تحقیق و مطالعات تجربی موجود فرضیه زیر تدوین و مورد آزمون قرار می‌گیرد:

فرضیه اول: حضور زنان در هیئت‌مدیره بر اجتناب مالیاتی شرکت تأثیر معناداری دارد.

روش‌شناسی تحقیق

این تحقیق از نظر هدف، تحقیقی کاربردی و از نظر شیوه گردآوری داده از نوع تحقیقات نیمه تجربی پس رویدادی در حوزه تحقیقات اثباتی حسابداری است که با استفاده از روش رگرسیون چند متغیره و مدل‌های اقتصادسنجی انجام شده است. جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه شرکت‌های سهامی عام پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره زمانی ۱۳۹۵ الی ۱۴۰۰ می‌باشد. نمونه انتخابی تحقیق نیز شرکت‌هایی می‌باشند که مجموعه شرایط زیر را دارا باشند:

- ۱- تا پایان اسفندماه سال ۱۳۹۵ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.
- ۲- به منظور افزایش قابلیت مقایسه، سال مالی آنها منتهی به پایان اسفندماه باشد.
- ۳- طی دوره‌های مورد نظر تغییر فعالیت و یا تغییر سال مالی نداده باشند.
- ۴- جزء شرکت‌های سرمایه‌گذاری و واسطه‌گری مالی نباشند (شرکت‌های سرمایه‌گذاری به علت تفاوت ماهیت فعالیت با بقیه شرکت‌ها در جامعه آماری منظور نشدند).
- ۵- طول وقفه انجام معاملات در این شرکت‌ها طی دوره زمانی مذکور بیشتر از ۶ ماه نباشد.

با توجه به محدودیت‌های فوق، تعداد ۱۱۳ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ به عنوان نمونه تحقیق انتخاب گردید. داده‌های تحقیق حاضر از لوح‌های فشرده آرشيو آماری و تصویری سازمان بورس اوراق بهادار تهران، پایگاه اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران و دیگر پایگاه‌های مرتبط و نیز از نرم‌افزار ره‌آورد نوین استخراج گردید. تجزیه و تحلیل نهایی داده‌های جمع‌آوری شده نیز با استفاده از نرم‌افزار آماری Eviews صورت گرفته است.

متغیرها و مدل‌های مورد استفاده در پژوهش

متغیرهای مورد مطالعه در این تحقیق، شامل متغیرهای وابسته، مستقل، میانجی و کنترلی به شرح زیر اندازه‌گیری شده‌اند:

متغیر وابسته

اجتناب از پرداخت مالیات: در این پژوهش به پیروی از دیرنگ و همکاران^{۱۸} (۲۰۰۹)، برای اندازه‌گیری اجتناب مالیاتی از نرخ مؤثر مالیاتی (ETR) استفاده شده است که نحوه محاسبه آن به صورت زیر است:

$$ERT = \frac{\text{Total Tax Expenditure}}{\text{Pre Tax Income}}$$

که در آن:

Total Tax Expenditure: کل هزینه مالیات تشخیص شده شرکت،

Per Tax Income: سود قبل از مالیات شرکت می‌باشد (متین فرد و چهار محالی، ۱۳۹۹؛ پورحیدری و همکاران، ۱۳۹۲).

متغیر مستقل

جنسیت اعضای هیئت‌مدیره (FEM): اگر حداقل یکی از اعضای هیئت‌مدیره زن باشد عدد یک گرفته و در غیر این صورت صفر (آدین فر و همکاران، ۱۳۹۲).

متغیرهای کنترلی

در این پژوهش برخی از مهم‌ترین متغیرهایی که بر مبنای مطالعات قبلی به‌عنوان عوامل مؤثر در اجتناب از پرداخت مالیات شناخته شده‌اند، به‌عنوان متغیرهای کنترلی مدنظر قرار گرفتند که عبارت‌اند از:

- ۱- اندازه شرکت: معادل لگاریتم خالص فروش شرکت.
  - ۲- اهرم مالی: معادل نسبت مجموع بدهی به کل دارایی‌های شرکت.
  - ۳- بازده دارایی‌ها: معادل نسبت درآمد قبل از موارد عادی تقسیم بر دارایی کل شرکت.
  - ۴- فرصت‌های رشد: برابر است با نسبت ارزش بازار با مجموع دفتری بدهی‌ها
  - ۵- نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری حقوق صاحبان سهام
- این مطالعه از یک روش رگرسیون خطی برای یافتن نتایج تجربی قابل‌اعتماد استفاده کرده است. بنابراین، معادله مدل مورد استفاده در این مطالعه به شرح زیر است:

مدل فرضیه اول

$$ETR_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 FEM_{i,t} + \beta_2 Roa_{i,t} + \beta_3 Lev_{i,t} + \beta_4 GWTH_{i,t} + \beta_5 Mtb_{i,t} + \beta_6 Size_{i,t} + \varepsilon_{i,t}$$

که در آن:

¹⁸ - Dyreng et al

۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

چالش ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

MCII-conf.ir

$ETR_{i,t}$ ، اجتناب مالیاتی شرکت i در سال t ، $FEM_{i,t}$ ، جنسیت اعضای هیئت مدیره شرکت i در سال t ، $Roa_{i,t}$ ، نرخ بازده دارایی، $Lev_{i,t}$ ، اهرم مالی، $GWTH_{i,t}$ ، فرصت‌های رشد، $Mtb_{i,t}$ ، نسبت ارزش دفتری به حقوق صاحبان سهام، $Size_{i,t}$ ، اندازه شرکت، $\epsilon_{i,t}$ ، جزء خطای مدل رگرسیون می‌باشد.

یافته های پژوهش

آمار توصیفی

نگاره (۱)، آمار توصیفی داده‌های مربوط به متغیرهای مورد استفاده در تحقیق را نشان می‌دهد. آمار توصیفی مربوط به ۱۱۳ شرکت نمونه طی دوره زمانی ۱۳۹۵ الی ۱۳۹۸ می‌باشد. نتایج تحلیل توصیفی داده‌ها را می‌توان در قالب موارد زیر خلاصه نمود:

نگاره (۱) - آمار توصیفی مربوط به متغیرهای تحقیق

چولگی	انحراف معیار	کمینه	بیشینه	میانه	میانگین	شرح
۲/۳۹۵	۰/۱۷۰	-۱/۵۳۷	۲/۱۹۱	۰/۱۱۷	۰/۱۲۰	اجتناب مالیاتی
۲/۷۷۱	۰/۲۹۲	۰	۱	۰	۰/۰۹۴	جنسیت هیات مدیره
۰/۱۹۸	۰/۱۶۲	-۰/۵۸۱	۰/۶۵۴	۰/۱۲۰	۰/۱۴۷	نرخ بازده دارایی ها
۰/۷۹۱	۰/۲۳۳	۰/۰۶۶	۱/۸۲۴	۰/۵۳۲	۰/۵۴۵	نسبت بدهی
۳/۷۲۰	۱۲/۱۰۱	۰/۲۰۲	۱۰۱/۴۴۹	۳/۳۹۷	۳/۶۹۶	فرصت رشد
-۳/۸۷۶	۲۰/۵۲۸	-۲۹۰/۰۳۶	۲۱۴/۳۳	۳/۷۹۰	۳/۴۲۰	نسبت بازار به دفتری
۰/۷۲۶	۰/۶۹۰	۰/۶۹۰	۹/۳۲۸	۶/۳۲۰	۶/۳۴۴	اندازه شرکت
۶۷۸						تعداد مشاهدات

میانگین داده ها نشان دهنده آن است که در صورت منظم کردن داده‌ها روی یک محور دقیقاً در نقطه تعاملی با مرکز ثقل توزیع قرار می‌گیرد. میانه نشان دهنده این است که ۵۰٪ داده‌ها کمتر از عدد وسط و ۵۰٪ داده‌ها بیشتر از عدد وسط مجموعه هستند. نزدیک بودن مقدار میانگین و میانه، تقارن داده‌ها را نشان می‌دهد. انحراف معیار پراکندگی داده‌ها را نشان می‌دهند.

نتایج آزمون فرضیه ها

داده‌های این پژوهش به صورت داده‌های ترکیبی می‌باشند، در داده‌های ترکیبی ابتدا از آزمون F لیمر استفاده می‌شود تا تلفیقی یا تابلویی بودن داده‌ها مشخص گردد و در صورت استفاده از روش داده‌های تابلویی، به منظور این که مشخص شود کدام روش (اثرات ثابت یا اثرات تصادفی) برای برآورد مدل مناسب‌تر است، از آزمون هاسمن استفاده می‌شود. همچنین به منظور بررسی ناهمسانی واریانس از آزمون بروش پادگان گادفری استفاده گردید که نتایج حاصل از این آزمون‌ها در نگاره (۲) ارائه شده است.

نگاره (۲) - نتایج آزمون‌های مورد استفاده برای مدل پژوهش

۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

MCII-conf.ir

شرح مدل	شرح آزمون	آماره	p-value	نتیجه آزمون
مدل اول	اف لیمر	۱/۹۲۴	./۰۰۰	انتخاب داده های تابلویی
	هاسمن	۱۸/۹۰۳	./۰۰۰	انتخاب داده های اثرات ثابت
	بروش پادگان گادفری	۲/۰۵۹	./۰۴۲	وجود همسانی واریانس

با توجه به نگاره فوق، آزمون F لیمر و سطح معناداری آن کمتر از $۰/۰۵$ بوده؛ لذا فرضیه صفر آزمون رد شده و بیانگر آن است که باید از روش داده‌های تابلویی استفاده شود. همچنین با توجه به نتایج آزمون هاسمن و سطح معناداری آن، لازم است که مدل با استفاده از روش اثرات ثابت برآورد گردد. نتایج آزمون بروش پادگان گادفری و سطح معناداری آن نشان می‌دهد که در مدل اول پژوهش مشکل ناهمسانی واریانس وجود دارد (زیرا احتمال یا p-value محاسبه شده کمتر از $۰,۰۵$ است). به منظور رفع این مشکل، از روش حداقل مربعات تعمیم یافته برآوردی (EGLS) استفاده شد. علاوه بر این، به منظور اطمینان از عدم وجود مشکل همخطی بین متغیرهای توضیحی، آزمون همخطی با استفاده از عامل تورم واریانس (VIF) مورد بررسی قرار گرفت که نتایج این آزمون در نگاره (۳) ارائه شده است. با توجه آنکه مقادیر این آماره برای متغیرهای توضیحی کمتر از ۱۰ است، لذا همخطی بین آن‌ها وجود ندارد. نتایج حاصل از آزمون مدل اول تحقیق در نگاره (۳) ارائه شده است.

نگاره (۳): نتایج آزمون مدل اول پژوهش

متغیر	ضریب	انحراف معیار	آزمون تی	سطح معناداری	VIF
عرض از مبدا	./۰۷۵	./۰۳۶	۲/۰۳۴	./۰۴۲	-
جنسیت هیات مدیره	-./۰۲۰	./۰۰۸	-۲/۴۱۸	./۰۱۵	۱/۰۲۲
نرخ بازده دارایی‌ها	./۰۳۸	./۰۱۸	۲/۰۳۵	./۰۴۲	۲/۲۷۸
نسبت بدهی	-./۰۰۵	./۰۱۹	-./۲۹۹	./۷۶۴	۲/۰۵۳
فرصت رشد	-./۰۰۰۶	./۰۰۰۲	-۲/۷۳۱	./۰۰۶	۱/۴۱۷
نسبت بازار به دفتری	-./۰۰۲	./۰۰۲	-./۸۳۰	./۴۰۶	۱/۰۶۱
اندازه شرکت	./۰۰۷	./۰۰۵	۱/۳۷۲	./۱۷۰	۱/۲۲۱
آماره اف فیشر		۱۹/۷۸۰		آزمون دوربین واتسون	۱/۹۰۷
سطح معناداری اف فیشر		./۰۰۰		ضریب تعیین تعدیل شده	./۶۹۸

با نگاهی به مقدار آماره F و سطح معناداری آن ($۰/۰۰۰$) می‌توان دریافت که مدل رگرسیونی برازش شده در سطح اطمینان ۹۵ درصد به طور کلی معنادار است. با توجه به مقدار ضریب تعیین تعدیل شده مدل می‌توان ادعا نمود که متغیرهای مستقل و کنترلی مدل حدود ۶۹ درصد از تغییرات وابسته را توضیح می‌دهند. همان‌طور که در نگاره فوق ملاحظه می‌شود، ضریب برآوردی متغیر حضور زنان در هیات مدیره در جدول حدود ۲ درصد منفی و قدر مطلق آزمون تی بزرگتر از دو بوده و سطح معناداری به

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
وزارت امور اقتصادی و دارایی
وزارت صنعت، معدن و تجارت
وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

دست آمده کمتر از ۵ درصد (۰/۰۰۰) می باشد. از این رو می توان بیان کرد بین حضور زنان در هیات مدیره و اجتناب مالیاتی رابطه معناداری وجود دارد. نوع ضریب متغیر بیانگر وجود ارتباط منفی و معکوس با اجتناب مالیاتی می باشد

نتیجه گیری و پیشنهادها

در این بخش بر اساس مبانی نظری پژوهش و تحقیقات پیشین و همچنین مدل‌ها و متغیرهای به کار گرفته شده در این تحقیق، به تفسیر نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها پرداخته می شود:

در این پژوهش به بررسی تأثیر معیارهای حضور زنان در هیات مدیره بر اجتناب از مالیات در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شد بدین منظور یک فرضیه برای بررسی این موضوع تدوین و داده های موجود مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت نتایج پژوهش حاکی از آن است که حضور زنان در هیات مدیره تاثیر منفی و معناداری بر اجتناب از مالیات دارد. بدین معنا که حضور پررنگ زنان در هیات مدیره می تواند عاملی مثبت در کاهش اجتناب مالیاتی شرکت ها باشد. نتایج تحقیق با پژوهش رایکا وهمکاران (۲۰۲۳) سها (۲۰۲۳) و شکری وهمکاران (۱۴۰۱) همخوانی دارد.

از طرفی طبق پژوهش کارتر (۲۰۰۳) که تنوع جنسیتی هیئت مدیره ها موجب گسترده تر شدن نظارت می شود، با ترکیب جنسیتی هیئت مدیره که به طور مثبت با اثربخش بودن هیئت مدیره در ارتباط است. مشارکت بیشتر زنان بر هیئت مدیره از طریق نظارت موثرتر به احتمال زیاد اجتناب مالیاتی را نسبت به روش یکسان که بوسیله مدیران غیر زن به دست می آید کاهش می دهد. همچنین در تبیین فرضیه فوق می توان گفت زنان به طور کلی در حین و بیرون جلسات تعهد بیشتری به هیئت مدیره از خود نشان می دهند. از سویی دیگر زن تمایل به ریسک پذیری ندارند، و ترجیح می دهند سطح بالاتری از شدت نظارت را نسبت به هم تایان مرد خود داشته باشند با کمک و یاری دوایر مالیاتی خود می توانند منطق و درستی اقلام منظور شده در برآورد مالیات را نسبت به سهامداران و تحلیلگران بهتر ارزیابی کنند، و ترجیح می دهند که با پرداخت مالیات و دوری از اجتناب مالیاتی و وظیفه شهروندی خود را ایفا کنند همچنین مدیران زن نظارت مؤثری در رابطه با مسائل هیأت مدیره به نحو مشابه با مدیران خارجی اعمال میکنند. علاوه بر این، مدیران زن از ریسک پذیری کمتری برخوردار هستند، استانداردهای اخلاقی بیشتری دارند، تفکر مستقل بیشتری از خود نشان می دهند و تصمیم گیری های آگاهانه تری انجام می دهند که سطح شفافیت و قابلیت اعتماد در هیأت مدیره را افزایش می دهند و بنابراین، منطقی است که انتظار داشته باشیم که حضور زنان در هیأت مدیره می تواند احتمال اجتناب مالیاتی را کاهش دهد، همچنین زنان به دلیل داشتن طبع لطیف و مادرانه خود سعی می کنند که با پرداخت مالیات و دوری از اجتناب مالیاتی و وظیفه شهروندی خود را ایفا کنند. با توجه به اینکه نتایج پژوهش حاضر با یافته های پیشینه پژوهش هم خوانی دارد، می توان گفت که از پشتوانه تئوری قوی و محکمی برخوردار بوده و فرضیه های آن بر اساس مبانی نظری قابل اتکایی استوار است.

منابع

جم، فرهاد. (۱۳۷۹)، "رفتار حرفه ای مشاوران مالیاتی: اجتناب مالیاتی و فرار مالیاتی" مجله حسابرس، ۶: ۴۳-۴۱.

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

چالش ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

حساس یگانه، یحیی؛ بولو، قاسم؛ رضایی، شهروز. (۱۳۹۸). الگویی برای تأثیر ابعاد منتخب مسئولیت اجتماعی شرکت بر اجتناب فرار مالیاتی، پژوهش‌های حسابداری مالی، ۱۱(۴): ۱۱۱-۱۳۰.

خان، عبدالله؛ ایمانی، کریم؛ یوسفی، امین. (۱۳۹۳). اجتناب از مالیات، نحوه اندازه گیری و عوامل مؤثر بر آن. پژوهش‌های حسابداری، ۱۵: ۱۲۱-۱۴۲

عابدی، امیرحسین و آقایی چادگانی، آرزو، (۱۴۰۱)، تأثیر حضور زنان در هیات مدیره بر سطح نگهداشت وجه نقد شرکت، سومین کنفرانس بین‌المللی چالش‌ها و راهکارهای نوین در مهندسی صنایع، مدیریت و حسابداری، چاپهار.

شکری، الهام و شاه ولی زاده، عادل، (۱۴۰۱)، بررسی رابطه بین حضور زنان در هیئت مدیره و اجتناب مالیاتی با تأکید بر نقش تعدیلی ویژگیهای شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، هفتمین همایش ملی پژوهش‌های نوین در مدیریت، اقتصاد و حسابداری ایران، تهران

میرمحمدی، محمد؛ رجائی. (۱۳۹۳). رابطه رهبری تحول آفرین و مسئولیت اجتماعی سازمان، فصلنامه علمی-پژوهشی مطالعات مدیریت (بهبود و تحول)، ۲۳(۷۴): ۱-۱۹.

یعقوبی، سحر؛ محرابی زاده، مهدی. (۱۴۰۰). تأثیر روابط سیاسی شرکت‌ها بر رابطه اجتناب مالیاتی و مسئولیت‌پذیری اجتماعی در بورس اوراق بهادار تهران، دومین کنفرانس بین‌المللی چالش‌ها و راهکارهای نوین در مهندسی صنایع و مدیریت و حسابداری، دامغان.

Abbott, L. J., Parker, S., & Presley, T. J. (2012). Female board presence and the likelihood of financial restatement. *Accounting Horizons*, 26(4), 607-629.

Agrawal. K. K. (2007). "*Corporate Tax Planning*". Vol. 1. Sixth edition. 3-11.

Allingham, Michael G. and A. Sandmo. (1972), "Income tax evasion: A theoretical analysis". *Journal of Public Economics*, 1: 323-338.

Barber, B. M., & Odean, T. (2001). Boys will be boys: Gender, overconfidence, and commonstock investment. *The Quarterly Journal of Economics*, 116(1), 261-292.

Bear, S.; Rahman, N.; Post, C. The impact of board diversity and gender composition on corporate social responsibility and firm reputation. *J. Bus. Ethics* 2010, 97, 207-221. [CrossRef]

Beckmann, D., & Menkhoff, L. (2008). Will women be women? Analyzing the gender difference among financial experts. *Kyklos*, 61(3), 364-384

Bellucci, A., Borisov, A., & Zazzaro, A. (2010). Does gender matter in bank-firm relationships? Evidence from small business lending. *Journal of Banking & Finance*, 34(12), 2968-2984.

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

- Bohdanowicz, P. (2006), "Environmental awareness and initiatives in the Swedish and Polish hotel industries—survey results", *International Journal of Hospitality Management*, Vol. 25 No.4, 662-682.
- Brammer, S.J. and Pavelin, S. (2006), "Corporate reputation and social performance: The importance of fit", *Journal of Management Studies*, Vol. 43 No. 3, pp. 435-455.
- Cai, H. and Liu, Q. (2009). Competition and corporate tax avoidance: evidence from Chinese industrial firms, *The Economic Journal*, Vol.119, April, pp. 1-32.
- Carter, D., Simkins, B., & Simpson, W. (2003), "Corporate governance, board diversity and firm value", *Financial Review*, 38(1), PP.33–53.
- Chae, M. J. (2020). The effects of message tone and formats of CSR messages on engagement in social media. *The Journal of Asian Finance, Economic, and Business*, 7(10), 501–511.
- Chen, X. Hu, N. Wang, X. Tang, X. (2014). Tax avoidance and firm value: evidence from China, *Nankai Business Review International*, Vol. 5, Iss1, pp. 25–42.
- Choi, B., & La, S. (2013). The impact of corporate social responsibility (CSR) and customer trust on the restoration of loyalty after service failure and recovery. *Journal of Services Marketing*, 27(3), 223–233. <https://doi.org/10.1108/08876041311330717>.
- Clarke, C. J. (2005). *The XX factor in the boardroom: Why women make better directors*. *Directors Monthly*, August, 12–14.
- Desai, M.A., Dharmapala, D. (2009). Corporate tax avoidance and firm value. *The Review of Economics and Statistics*, 91, 537-546
- Fatma, M. and Rahman, Z. (2015), "Consumer perspective on CSR literature review and future research agenda", *Management Research Review*, Vol. 38 No. 2, pp. 195-216.
- Francis, B.B., Sun, X., Qiang, W. (2014). Managerial ability and tax avoidance. *Working Paper*, Available at: www.ssrn.com.
- Godfrey, P.C., Hatch, N.W. and Hansen, J.M., (2010), "Toward a general theory of CSRs: The roles of beneficence, profitability, insurance, and industry heterogeneity", *Business & Society*, Vol. 49 No. 2, pp. 316-344.
- González, E.L., Ferrero, J.M Meca, E.G. (2019). Does corporate social responsibility affect tax avoidance: Evidence from family firms. *Corporate Social Responsibility and Environmental*, 26(4), 819-831.
- Gurhan-Canli, Z. and Batra, R. (2004), "When corporate image affects product evaluations: The moderating role of perceived risk", *Journal of Marketing Research*, Vol. 41 No. 2, pp. 197-205.
- Hanlon, M., and S. Heitzman.(2010). "A review of tax research" *Journal of Accounting and Economics*, 50 (2- 3): 127–178.

- Hanzaee, K. H., & Sadeghian, M. (2014). The impact of corporate social responsibility on customer satisfaction and corporate reputation in the automotive industry: Evidence from Iran. *Journal of Islamic Marketing*, 5(1), 125–143. <https://doi.org/10.1108/JIMA-05-2013-0033>.
- Harjoto, M. A., Laksmana, I., & Lee, R. (2015). The impact of demographic characteristics of CEOs and directors on audit fees and audit delay. *Managerial Auditing Journal*, 30(8/9), 963-997
- Mawardi, R., & Lanjarsih, L. (2020). Do Audit Fees and Characteristics of CEO Decrease Audit Delay in Mandatory IFRS Adoption?. *Binus Business Review*, 11(3), 157-165.
- Mahmud Hossain & Gerald J. Lobo & Santanu Mitra, (2023) "Firm-level political risk and corporate tax avoidance," *Review of Quantitative Finance and Accounting*, Springer, vol. 60(1), pages 295-327, January.
- McKinley, A. (2008). THE DRIVERS AND PERFORMANCE OF CORPORATE ENVIRONMENTAL AND SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE CANADIAN MINING INDUSTRY. master thesis Geography Department and Center for Environment University of Toronto. ۱۹۹۵
- McWilliams, A., Siegel, D.S. and Wright, P.M. (2006), "Corporate social responsibility: Strategic implications", *Journal of Management Studies*, Vol. 43 No. 1, pp. 1-18.
- Mohammed, I. A., Safinaz, T. P. I., Che-Ahmad, A., & Malek, M. (2018). IFRS adoption and audit delay: The role of shareholders in the audit committee. *International Journal of Accounting and Financial Reporting*, 8(1), 325-343.
- Molina, M. (2010). **The Corporate Role in a Changing Society: A Model of Sensemaking and of Firm Characterization**, PHD Thesis, Business School, Universitat Ramon Llull.
- NASR, H. (2010). **corporate social responsibility disclosure: an examination of framework of determinants and consequences**. Doctoral thesis, Durham University. Available at Durham E-Theses, Online: <http://etheses.dur.ac.uk/480>.
- Niederle, M., & Vesterlund, L. (2007). Do women shy away from competition? Do men compete too much? *The Quarterly Journal of Economics*, 122(3), 1067–1101.
- Noyer, C. (2008). *The history and future of corporate social responsibility*. <https://www.bis.org/review/r081106a.pdf>.
- Saha, R. (2023), "The impact of board-level female directors on firm performance: evidence from India", *Equality, Diversity and Inclusion*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/EDI-07-2022-0172>.

ISC
۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

کتابخانه عمومی کارشناسان، بالاتر از میدان وصال، خ مدیریت، مرکز آموزش علمی و کاربردی سازمان مدیریت صنعتی

چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰
MCII-conf.ir

MCI-COPE IR

- Poolthong, Y. and Mandhachitara, R. (2009), "Customer expectations of CSR, perceived service quality and brand effect in Thai retail banking", *International Journal of Bank Marketing*, Vol. 27 No. 7, pp. 408-427.
- Rani, A. (2018). Audit committee effectiveness: Relationship between audit committee characteristics and audit fees and non-audit service fees. *Journal of Commerce and Accounting Research*, 7(3), 35-44.
- Rakia, R., Kachouri, M. and Jarboui, A. (2023), "The moderating effect of women directors on the relationship between corporate social responsibility and corporate tax avoidance? Evidence from Malaysia", *Journal of Accounting in Emerging Economies*, Vol. ahead-of-print No. ahead-of-print. <https://doi.org/10.1108/JAEE-01-2021-0029>.
- Rezaeinejad, F., Dehghan, A., Babadi, M. (2013). The effect of management ability on earnings quality: A case study of Tehran Stock Exchange. *1st National Conference of Accounting and Management* [In Persian].
- Lanis, R. and Richardson, G. (2016). Women on the board of directors and corporate tax aggressiveness in Australia: An empirical analysis. *Accounting Research Journal*.

 ۰۱۲۲۰-۵۹۴۰۴

نخستین کنفرانس ملی

 چالش‌ها و راهکارهای نوین در مدیریت، حسابداری و صنعت بیمه

زمان برگزاری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

 MCII-conf.ir

کوه آستان قدس، کابردی، بندر، پست سفید

MCII CONF 20